

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**2025
Астана**

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың
XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная
научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE
BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for
students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана:
– 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-08-5373-7

**Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас
ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті
мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.**

**The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young
researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities. В сборник
вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по
актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.**

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

808. 24	Пулатов Шерзод Аббозович	Межэтнический диалог и переговорные процессы в полиэтничном Казахстане: институциональные практики и политико-правовые основы	3603
809. 25	Сатвалдиев А.Г.	Қазақстандық этносаясатта «жанубий қозғалыс» газетінің алар орны және түрлі кезеңдердегі мемлекеттік саясаттың оның контентіне әсері	3608
810. 26	Токенов А.С.	Социальный капитал и доверие в казахстанском обществе: к вопросу о влиянии этнической структуры	3613
811. 27	Узарова Л.М.	Особенности коммуникации в сфере этномедиации	3617
812. 28	Урстенова Д.Д.	30 лет АНК: новые возможности народной дипломатии	3622
813. 29	Хмелевский В.А.	Межкультурное многообразие и общая историческая память В республике Казахстан	3627
814. 30	Чжан Цзинкай	«Цветные революции» в эпоху интернета (особенности противостояния в странах СНГ)	3630

6 – СЕКЦИЯ
ФИЛОЛОГИЯНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФИЛОЛОГИИ

**6.1 ҰЛТТЫҚ ӘДЕБИЕТТАНУДЫҢ ЖАҢА ҮРДІСТЕРІ МЕН ДАМУ БАҒЫТТАРЫ
НОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО
ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЯ**

815.	Абдулла А. К.	Абай мұрасындағы сакралды ұғымдар	3610
816.	Алаудин Н. Ә.	Нәзира Бердалы поэзиясындағы фольклорлық үрдістер	3614
817.	Амантай Н., Қапсихқызы Д.	«Ескендір» поэмасындағы уақыт пен мәңгілік мәселесі: Абайдың философиялық концепциялары	3618
818.	Ахметбекова Т. У.	Б.Майлин мен А.Чехов әңгімелеріндегі сарказм	3622
819.	Байдуллаева Ж.К.	Қазіргі қазақ прозасындағы мистика жанры	3626
820.	Ғалымжанова З. Т.	Мемуарлық романдардағы тәрбие құндылығы	3629
821.	Дәуренбек А. Ж.	Тұрсын Жұртбайдың «Бесіңді түзе!..» еңбегі: Мұхтар Әуезовтің шығармашылық тағдыры және көркемдік шындық	3632
822.	Ергеш А. М.	Қабдыкәрім Ыдырысов поэзиясындағы интертекст және оның поэтикалық мәні	3638
823.	Еркін А.	«Телқоңыр» және ұлттық болмыс	3641
824.	Жакупова С.С.	XX ғасыр басындағы қазақ әдебиетіндегі ескілікті сынау тенденциясы: Ш.Торайғыровтың «Базарбай молдаға» өлеңі	3644
825.	Жақсыбаева Н. Ж.	Білім берудегі жаңа технологияның тиімділігі	3645
826.	Төребаева А.О.	Жүрсін Ерман арнау өлеңдерінің көркемдік ерекшелігі	3650
827.	Тұрсын Қ. А.	Бейсембай Кенжебаев – аудармашы	3656
828.	Сұлтанбек Ә.	Орыс тілді қазақ жастарының сөз сапасы: түйіткілдер мен шешімдер	3659
829.	Қажетерова Ш. С.	Еркін өлеңдердегі көлеңке образы	3664
830.	Қуанышбаева Н.А.	Тайыр Жомартбаев шығармашылығындағы балалар әдебиетінің көркемдік-жанрлық сипаты және алаш кезеңіндегі білім беру ісіне ықпалы	3669
831.	Құлшар Б. М.	Сатирадағы есімдер жүйесі және олардың эстетикалық-семантикалық жүктемесі	3673
832.	Махмутова А. Қ.	Абай Құнанбайұлының қара сөздері және ұлттық әдебиеттанудың жаңа үрдістері: білім және руханият	3676
833.	Молдахан Е. М.	Tiktok, Instagram секілді әлеуметтік желілерді әдеби білім беруде қолдану тәсілдері	3679
834.	Томабаева А. Ғ.	Шәкәрім мен Қожа Хафиздің философиялық үндестігі	3683
835.	Түсіпбек М. К.	Мұхтар Әуезов пен Оноре де Бальзак шығармаларындағы сыншыл реализм	3688

		принциптері туралы	
836.	Сайфуллаева Б. Б.	Орта ғасыр түркі ойшылдарының мұрасы мен Абай шығармаларындағы көркемдік дәстүр сабақтастығы	3692
837.	Шагирова Д. Р.	Көлеңке архетипінің көркем трансформациясы: Достоевскийдің «Сыңар» повесі мен Төлен Әбдіктің «Парасат майданы» негізінде	3696

**6.2 ҚАЗАҚ ТІЛ БІЛІМІНІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКОЗНАНИЯ**

838.	Абденкул Д.С.	Үйлену салт өлеңдеріндегі лингвотанымдық сипат	3700
839.	Абдрахман А.Е.	«Ер Төстік» жырындағы ең басты гендерлік көріністер мен символдар	3704
840.	Амирова А.Б.	Мақал-мәтелдер әлеміндегі билік пен гендер: қазақ және ағылшын паремияларының салыстырмалы талдауы	3708
841.	Анарбекова А.Б.	Оқушылар сөйлеу тіліндегі терминдер қолданысы	3715
842.	Бөгетбаева А.Т.	Жаһанданудың мәдени таптаурындардың қалыптасуына әсері	3719
843.	Дәулетші Д.Р.	Жалпықолданыстағы сөздерді термин ретінде қолдануда жарыспалылық мәселесі (ақпараттық технологиялар саласы бойынша)	3723
844.	Ермекқызы А.	Интернет лексиканың қолданысы	3726
845.	Жаныбекқызы Б.	Ұлттық фильмдердегі тілдік ерекшеліктер және әсерлеуші құралдар (көркемдегіш құралдар)	3730
846.	Жарылхасын Б.Қ.	Мұхтар Мағауин шығармашылығындағы фразеологизмдердің мәні	3733
847.	Қуандықова И.Р.	Кірме сөздер: игерілуі және электронды коммуникация ортасындағы қолданысы	3736
848.	Қайыркен А.О.	Корпустық лингвистика: қазақ тілін оқытудағы инновациялық бағыт	3743
849.	Қанатқызы А.	Зейнолла Шүкіровтың шығармаларындағы кейіпкер тілі мен стилі	3747
850.	Қуаныш Ә.	Methodology for the development of students' emotional competence in the lesson of the kazakh language	3751
851.	Қыдырбай Н.А.	Қазақ тіліндегі жаңа сөздер мен терминдердің пайда болуы және оларды қалыптастыру мәселелері	3755
852.	Мадиярова Д.М.	Жастар тіліне әлеуметтік желінің әсері	3759
853.	Меліс А.Б.	«Жер-Ана» ұғымының мағыналық ерекшеліктері	3762
854.	Муратбаева Ж.К.	Қазіргі қазақ киносындағы тілдік ерекшеліктер (комедия жанры негізінде: «Таптым-ау сені»)	3766

855.	Муратова М.	І.Жансүгіровтің «Құлагер» поэмасындағы мінез-құлық метафоралары	3769
856.	Мұхтарова Ф.С.	Қазақ және қырғыз тілдеріндегі тағамға қатысты этнофразеологизмдер	3772
857.	Нугман А.А.	Фразеологизмдердің лингво-мәдени өрісі	3775
858.	Онгарбаева А.О.	Қазақ және өзбек фразеологизмдеріндегі киелі сандардың ортақ белгілері	3777
859.	Оразалина А.А.	К.Оразалиннің тілдік тұлғасын тану мәселесі	3781
860.	Оралбай А.О.	Қазақ тілін әлеуметтік желілерге танымал ету үшін контент стратегиялары	3785
861.	Оспан М.Ж.	Қазақ халқының мақал-мәтелдеріндегі «Бақыт» концептісі	3790
862.	Өркенқызы А.	Постмодернистік мәтіннің байласымы мен тұтасымын барлау	3794
863.	Рзалиева Р.Ж.	Ғаламтордағы тұлғаны тілдік кемсіту: себебі мен салдары	3798
864.	Сәбитқызы Б.	Жанат Әскербекқызының шығармашылығындағы концептуалды метафора	3802
865.	Түйлебаева Қ.Б.	Хаос және контекст	3805
866.	Тұранов Ы.Ә.	Әлихан Бөкейханов шығармаларындағы антропонимдердің психолингвистикалық сипаты	3809
867.	Уәлібек А.А. Беласар І.Қ.	Қазақ фразеологизмдерінің гендерлік аспектісі	3812
868.	Ұланова Е.Д.	Т.Әбдікәкімовтің «Ажал даласындағы тас» өлеңіндегі сөздердің қолданылуының математикалық жиілігі	3816
869.	Халмурат Е.С.	Mangurtism – future tragedy	3819
870.	Шиктыбаева А.	Жасанды интеллект арқылы өтірік өлеңдер құрастыру	3821

6.3 ОРЫС ТІЛІ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ КОММУНИКАЦИЯ РУССКИЙ ЯЗЫК И МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ

871.	Абдикадырова А.М., Аманджол А.Е., Беккалиқызы А.	Слово <i>хайп</i> и его производные	3825
872.	Амангелді А.Ж.	Слова-паразиты в речи современной молодежи	3828
873.	Аманшаева И.С., Мәлікова А.Н.	Слово прикол и его производные в молодежном сленге (на материале НКРЯ)	3832
874.	Дудко В.Н.	Языковые средства как механизм воздействия	3836
875.	Елубаева К.К.	Устойчивое выражение "24/7" в современной речи: аспекты значения	3841
876.	Жарлықасым Ж.К.	Синтаксические модели новостных заголовков в интернет-СМИ Казахстана	3844

877.	Жумабаева А.Б.	Лексикографический анализ лексемы «упрямство» в русском и казахском языках	3850
878.	Кеңес Н.С.	Жизненное кредо молодёжи Казахстана: лингвоаксиологический аспект	3853
879.	Қалихан А.А.	Специфика молодежной инвективной лексики (на материале соцсетей Tik Tok, Telegram)	3856
880.	Мазуркина У.А.	Фонетическая интерференция при обучении русскому языку как иностранному китайских студентов	3859
881.	МаксUTOва Д.Г.	Научная VS народная этимология объектов Астаны (по материалам уличных интервью инстагида Мити Байназарова)	3862
882.	Серикова Д.М.	Специфика обучения аудированию в 9 классе	3865

**6.4 ОРЫС ӘДЕБИЕТІ: КӨРКЕМ МӘТІНДІ ТАЛДАУ ЖӘНЕ ТҮСІНДІРУ
РУССКАЯ ЛИТЕРАТУРА: АНАЛИЗ И ИНТЕРПРЕТАЦИЯ
ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА**

883.	Абдрахманова Э.	Bakhyt Kairbekov: the problems of creativity	3869
884.	Ерболат Д.	Фольклор как мотивообразующий элемент в повести З. Наурызбай и Л. Калаус «Приключения Бату и его друзей»	3870
885.	Ибраимова С.	Мотив самопожертвования в прозе Л. Улицкой	3874
886.	Кенжетай Б.	Фольклорные образы и мотивы в цикле «Кудыкины горы» Н. Черновой	3876
887.	Курмангалиева Г.	Метафора «необретенный рай» в романе Бахыта Кенжеева «Младший брат»	3879
888.	Мухамадиева К.	Особенности реализации категории «автора» и «скриптора» в романе Т. Толстой «Кысь»	3881
889.	Надирхан В.	Быт и нравы русского помещного дворянства в изображении Н.И. Новикова, Д.И. Фонвизина, А.Н. Радищева	3884
890.	Онгар А.	Символика круга в романе «Круг пепла» Д. Накипова	3888
891.	Оразалина А.	Литературное наследие Рымгали Нургали: социальные и философские аспекты в произведениях писателя	3891
892.	Өсербайұлы С.	Қазақ романының қалыптасу кезеңдері және дамуы	3893
893.	Сарсенбай М.	Концепция детства в литературе: культурный и философский контексты	3897
894.	Сералимова С.	Исторический контекст и культурные традиции в творчестве тюркоязычных писателей	3900
895.	Тахауикызы Ж.	Тема Древнего Новгорода в исторических и художественных произведениях Н.М. Карамзина	3903
896.	Турабекова И.	Образ современной российской женщины в произведениях Дарьи Донцовой	3907

897.	Цындра А.	Фольклорно-мифологический контекст образа ведьмы в повести Н.В. Гоголя «Майская ночь, или Утопленница»	3912
------	-----------	--	------

6.5 АУДАРМА ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС МӘСЕЛЕЛЕРІ

ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА И МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

898.	Айтбаева А.М.	Особенности аудиовизуального перевода на примере фильма «Inception»	3918
899.	Акимбекова К.Ж.	Прагматический аспект перевода рассказов Оскара Уайльда	3920
900.	Алпамыс Т.М.	Intercultural Features of Modality Expression in English and Kazakh: Translation Challenges	3922
901.	Амангелдиева А.М.	Қазақ және ағылшын тілдеріндегі мақал-мәтелдегі кейбір соматизмдер аудармасы	3926
902.	Әбдірахман А.Қ.	Аудиовизуалды аудармада реалияларды беру ерекшеліктері	3928
903.	Бектлеуова А.С.	Тіл және әдеп: ұлттық ерекшеліктер мен аудармадағы ұстанымдар	3931
904.	Бультенова Д.Т.	Culinary terms as culturally marked lexis: issues of equivalence in translation from Kazakh into English	3933
905.	Дулатова А.А., Кадырова Р.Р.	Ағылшын және қазақ тілдеріндегі фразеологизмдер мен мақал мәтелдердің ұқсастықтары мен айырмашылығы	3937
906.	Елибаева А.Т.	Лингвокультурные трансформации в аудиовизуальном переводе: анализ русской локализации фильма «Веном»	3941
907.	Жексемби Д.Д.	Аудармада қолданылатын цифрлық технологиялардың жетістіктері	3945
908.	Каткенова З.Д.	Childbirth celebration in Kazakh and English cultures	3950
909.	Қыдырбай Г.З.	Орта мектептерде ағылшын грамматикасын оқытуда коммуникативті әдістерді қолдану	3953
910.	Матыгулова А.Н.	Translation of documentary novels	3956
911.	Нығметулла К.Б.	Көркем әдебиет стилінің аудармасы: жасанды интеллект, машиналық аударма мен адам аудармасының салыстырмалы талдауы (Эрнест Хемингуэйдің «Килиманджаро – қарлы тау» әңгімесінің негізінде)	3959
912.	Райнбекова А.К.	«Жеті» санының ағылшын, орыс және қазақ тілдеріндегі фразеологиялық бірліктер мен аудармадағы көрінісі	3962
913.	Сейткенов К.Б.	Көркем мәтін тілі прагматикасын жеткізуде тіркесті бірліктердің аударылу ерекшеліктері	3966
914.	Сүндетова А.Н.	«Жаңбыр» концептісінің тілдік-танымдық сипаты және тіларалық берілуі (Э.Хемингуэйдің «Қош бол, майдан!» романы негізінде)	3972
915.	Утеулиева А.А.	Lexical-semantic types of non-verbal means and their translation	3978

**6.6 ШЕТЕЛ ФИЛОЛОГИЯСЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИНОСТРАННОЙ ФИЛОЛОГИИ**

916.	Айдарбекқызы М. Ермекқызы А.	Тілдердің жойылу қауіпі және қайта жаңғырту мүмкіндіктері	3983
917.	Асатова К.Т.	Semantic and Pragmatic Aspects of Anglicisms in Modern Kazakh	3986
918.	Аслялиева А.Ж.	Frequency and Functional-Semantic Analysis of Color-Denoting Adjectives in George Orwell's "Animal Farm"	3990
919.	Ахметбек Д.А.	Axiological characteristics of the biography of a virtual character	3996
920.	Байсұлтан А. Н.	Ағылшын көркем әдебиетіндегі бейвербалды қарым-қатынастың рөлі	3999
921.	Донбаева А. А.	Использование аутентичных текстовых материалов при обучении чтению в целях повышения мотивации к изучению иностранного языка	4003
922.	Жунусова А. К.	Ағылшын әдебиетіндегі «адамның оң мінезі» лексика-семантикалық өрісінің құрылымы	4008
923.	Кенесбаев А. С.	The language game in modern internet communication	4013
924.	Кенжебай А.Т.	Сравнение языка рекламы в английском и казахском языках	4015
925.	Сабилова Ж.Б.	Репрезентация концепта "семья" в англо-, казахоязычных публицистических дискурсах начала XXI века	4018
926.	Сериккалиева А. Ж.	Образность публицистического дискурса в новогодних речах: сравнительный анализ выступлений президента Казахстана и короля Великобритании	4020
927.	Тлемисова Ж. М.	Semantic analysis of the linguistic changes driven by generation Z's neologisms	4023
928.	Турсынбетова А. Н.	Балалар тіліндегі инновациялар мен олардың сөзжасамдық ерекшеліктері	4027
929.	Ундимисова А.Ж.	Английские пословицы и поговорки: их значение, употребление и русские эквиваленты	4030
930.	Хасенов И. Танабаев Т.	A brief overview of the origins and formation of the basic terms of electricity in English and Kazakh languages	4031
931.	Шандер Д.	The English language acquisition: why are you still unable to speak it?	4034

**6.7 ҚЫТАЙ ФИЛОЛОГИЯСЫ МЕН ЛЕКСИКОЛОГИЯСЫ: ЖАҢА
БАҒЫТТАР МЕН ӘДІСНАМАЛАР
КИТАЙСКАЯ ФИЛОЛОГИЯ И ЛЕКСИКОЛОГИЯ: НОВЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ
И МЕТОДОЛОГИИ**

932.	Абдуллина А.Р.	Тіл мен мәдениеттің өзара байланысы және аудармадағы рөлі	4039
933.	Абдуразакова М. Д.	Ресми іс-қағаздардағы тұрақты тіркестер мен клишелердің аудару тәсілдері (қытай және	4043

		қазақ тілдерінің іскерлік құжаттары негізінде)	
934.	Асқар Н.	Лю Цысиннің “Үш Ғалам” (三体) ғылыми-фантастикалық роман трилогиясының стилистикалық ерекшеліктері	4046
935.	Дюсупжанова Ж.М.	Қытай фильмдерін қазақ тіліне аударудың ең танымал түрлері мен кең таралған әдістері	4049
936.	Кабышева А.Д.	Медициналық терминдерді қытай тілінен қазақ тіліне аудару мәселелері	4054
937.	Күшәнбек М.	Бақ-тағы қытай фразеологизмдерінің қазақ тіліне аударылу ерекшеліктері	4060
938.	Қалекенова Ж.Қ.	Мәдени революция кезеңіндегі әдебиеттің даму көрінісі	4065
939.	Майбас Ә.Т.	Қытай тілін шет тілі ретінде оқытудың бастауыш сатысындағы құрмалас сөйлемдердегі жалғаулықтардың оқыту мәселесі	4068
940.	Мамедова Р.В.	Сравнительный анализ китайских и казахских пословиц и фразеологизмов	4071
941.	Маметова А.М.	Медицина саласындағы кәсіби мәтіндерге лингвистикалық талдау	4076
942.	Мылтықбай Ж.А.	Қытай ауызекі сөйлеу стилінің қолдану аясы	4080
943.	Намазова Ж.Т.	Жасанды интеллект негізіндегі қытай тілін оқу: мүмкіндіктер мен шектеулер	4085
944.	Нұрлан Е.	Цянь Чжуншудың “Қоршалған қамал” романының көркемдік ерекшеліктері мен кейіпкерлер образы	4088
945.	Нұртай А.	«Өмір мен өлім мені қажытады» романында реинкарнация арқылы әлеуметтік жіктелуді бейнелеу	4093
946.	Сейлова А.А.	Влияние политической и культурной ситуации в Китае в период Тан на литературу	4097

**МАЗМҰНЫ
СОДЕРЖАНИЕ
CONTENTS**

**СЕКЦИЯ 7. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМДАР
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ
ECONOMIC SCIENCES**

**Подсекция 7.1 ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКАНЫҢ АШЫҚТЫҒЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІГІ**

**ОТКРЫТОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ И ЕЕ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ
БЕЗОПАСНОСТЬ**

OPENNESS OF THE NATIONAL ECONOMY AND ITS ECONOMIC SECURITY

947.	Асылбаева Ж.Е.	Цифровизация в жилищном строительстве: преимущества и перспективы	4100
948.	Аудан Д.Т.	Өнеркәсіп кәсіпорының тұрақты дамуының	4103

государственного университета Москва, 1996. – 245с.

11. Қазақ әдеби тілінің сөздігі. Он бес томдық. 14-том. / Құраст.: М.Малмақов, Қ.Есенова, Б.Хинаят және т.б. – Алматы, 2011. 800 б.

12. Э. Хемингуэй. Қош бол, майдан! – роман // Э. Хемингуэй. Аударған Қ.Қараманұлы. – Қарағанды: «Қасым баспа үйі», 2022. – 382б.

13. Э. Хемингуэй. Прощай, оружие! // Перевод Е.Д.Калашниковой. [Электрондық ресурс: <https://nau-band.ru/book/proshchai-oruzhie-1.html>]; 1936.

14. Hemingway, Ernest. A Farewell To Arms // Vintage Classics, New York. 1999. – 332р.

UDC 80-45

LEXICAL-SEMANTIC TYPES OF NON-VERBAL MEANS AND THEIR TRANSLATION

Uteuliyeva Aigerim Amanzholkyzy

aigerim.telman@mail.ru

PhD student, L.N.Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan

Supervisor – Zh.M.Konyratbayeva

Many people believe that expressing mental states through non-verbal behavior makes communication more effective. In other words, if a person does not use body language during speech, they think that their message will be dull and the words they use will sound dry. French psychologist Albert Mehrabian found that only 7% of communication is done through verbal means (i.e., words), 38% is done through sound and intonation, and 55% is non-verbal. [1]

In her doctoral thesis, Zh. Nursultankyzy defines nonverbal communication as follows: nonverbal techniques are a form of communication that complements verbal communication, provides additional meaning, continues the communicative process, and helps ensure mutual understanding between people. [2]

However, we believe that the role of nonverbal communication highlighted by the author as an auxiliary means is only one aspect of its functions. Sometimes, non-linguistic communication can express a complete thought on its own.

During the 1950s, non-verbal communication became the subject of serious research in foreign linguistics. Scientists such as Gustav Spencer, Wilhelm Wundt, Charles Darwin, and others, including Benjamin Whorf, Albert Piz, Galina V. Kolshansky, Georgy E. Kreidlin, and Alexander S. Sternin, and Pavel S. Tumarkin, paid attention to this issue.

At the beginning of the 20th century, Kazakh linguists, such as Zhusupbek Aimauytov and Magzhan Zhumabayev, were among the first to recognize this problem and use the term "kinema."

Non-linguistic or non-verbal forms of communication can be intentional or habitual. These forms have been the focus of recent research, but there are still unresolved issues in the literature, such as how to classify them and what to call them.

Among foreign researchers who classified non-verbal communication, Kreidlin and Sadokhin stand out. Kreidlin includes the following disciplines in modern non-verbal semiotics:

1. Paralinguistics (the study of additional speech sounds that are used in communication and can convey specific information). 2. Kinesics (the study of gestures and body movements). 3. Oculistics (the study of eye behavior and eye language during communication). 4. Auscultation (the perception of auditory signals and their significance, as well as auditory behavior in communication). 5. Haptics (touch communication and the study of tactile languages). 6. Gastics (the role of food, drink, and other items in communication). 7. Olfaction (the role of odors in communication). 8. Proxemics (spatial aspects of communication, including personal space and distance). 9. Chronemics (time aspects of communication). 10. Systemology (systems of objects and their meanings in communication). [3]

Sadokhin's book "Theory and Practice of Intercultural Communication" provides a comprehensive overview of these categories and their importance in effective communication. According to Sadokhin (2019), all non-verbal communication can be categorized into the following types:

1. Kinesics - a set of gestures, body language, and appearance, including gait and handwriting. 2. Tacesics - physical contact, such as handshakes, hugs, and kisses. 3. Sensorics - perception through the senses, including smell, taste, and touch. 4. Proxemics - the use of space in communication, including personal space and distance. 5. Chronemics - the use of time in communication, such as punctuality and scheduling. [4]

At the dawn of the 21st century, several Kazakh linguists (B. Momynova, Zh. Nursultanova, S. Magzhan, M.Eshimov and others) continued to investigate the role of non-verbal communication in human interaction. Currently, these modes are studied under the disciplines of paralinguistics and kinesics. Regarding this topic, the scholar S. Magzhan states: "Paralinguistic aspects include tempo, voice type (loud, soft), intonation, laughter (loud, intense), crying, whispering, and so on. Elements like facial expressions, gestures, bodily movements, and stance are referred to as kinesics."

Momynova states that in linguistics, non-verbal means of communication are divided into the following categories according to the mode of formation:

1. Phonation (tempo, tone of voice, voice quality, pauses, melody, etc.); 2. Kinesic (movement, facial expression, gestures, posture); 3. Graphic (letters, autographs, symbols, etc.). [5]

In his work "Psychology", Zh. Aimauytov referred to facial expressions as mimicry and gestures as pantomime and noted their characteristics. Based on the movement of eyes, eyebrows, nose, mouth, head, arms, and legs, he provided numerous examples to demonstrate the ability to convey mental states through non-linguistic modes in communication. [6]

In her research on "Non-verbal communication in the works of O. Bokeev", Zh.Nursultankyzy classifies non-verbal means as follows:

1. Kinesics: expressions through facial features, gestures, and gait; 2. Prosodic: aspects such as tone, intonation, volume of voice, accents, and tempo; 3. Proxemic: study of an individual's position in space and distance in communicative interactions. [2]

In this paper, we will examine nonverbal modes of communication in the translation of Jack London's novel "Martin Eden" [8], [9], [10], according to the classification proposed by M. Andrianov. According to Andrianov's view, one of the most significant features of nonverbal communication is its reliance on various sensory systems, including vision, hearing, tactile sensation (touch), chemoreception (taste, smell), and thermoreception (feeling of heat and cold). [7]

Andrianov categorizes nonverbal means into the following subsets:

1. Visual or optical nonverbal means. 2. Prosodics - acoustic or auditory. 3. Haptics or tactile-kinesthetic. 4. Olfactive and chemosensory function. 5. Proxemics or spatial. [7]

Visual or optical non-verbal means - this is the broadest category of non-verbal communication methods. It includes physiognomy, which encompasses not only facial and cranial features, but also physical characteristics and methods of modifying appearance (clothing, cosmetics, eyewear, jewelry, beards, mustaches, tattoos, and so on). Skin and physiological responses (sweating, flushing, pupil dilation, etc.) are also included. Kinesics, or body language movements (expressions), including arm, leg, head, trunk, facial, eye, gaze, and posture, are also part of this category.

<p>He waved his hand deprecatingly and muttered that it was nothing at all, what he had done, and that any fellow would have done it.</p>	<p>Он отрицательно покачал головой и пробормотал, что все это сущий вздор, что всякий поступил бы так же на его месте.</p>	<p>Жігіт қолын сермеп, қыздың сөзін бөліп жіберді де, соның бәрі түк емес, менің орнымда өзге біреу болса, ол да сөйтер еді деп күбір етті.</p>
--	---	--

The original text uses a hand gesture (waved his hand deprecatingly) which in the Russian translation has been replaced with "shook his head negatively", which changes the visual representation. This adaptation is consistent with Russian cultural norms, where negation is often expressed through head movements. The Kazakh translation renders the gesture more neutrally, using "қолын сермеп (waved his hand)", which is closer to the original. However, it also adds the phrase "қыздың сөзін бөліп жіберді (interrupted the girl)", which was not present in the English text. This makes the action seem more active.

He was keenly sensitive, hopelessly self-conscious, **and the amused glance that the other stole privily at him over the top of the letter** burned into him like a dagger-thrust.

Он был чрезвычайно чувствителен, невероятно самолюбив, и **лукавый взгляд, который украдкой бросил на него Артур** поверх письма, поразил его, как удар кинжала

Осылай өз-өзінен қуыстанып, қатты қысылып отырғанда хат оқып тұрған Артурдың ара-тұра көзін ала беріп, күлімсіреп **қарағаны** өңменіне оқтай тиді.

The Kazakh translation accurately captures the act of looking, whereas the Russian version imbues the look with a more sly connotation.

In the original English text, the key aspect of non-verbal communication is the glance and its subtlety. The Russian translation enhances the subjective perception of the protagonist: "sly look"(лукавый взгляд) instead of "amused glance". In the Kazakh version, the translator focuses on the action: "ара-тұра көзін ала беріп" (he occasionally looked up and smiled). This provides a more detailed description compared to the original.

He walked at the other's heels with a swing to his shoulders, **and his legs spread unwittingly, as if the level floors were tilting up and sinking down to the heave and lunge of the sea.**

Вперевалку, широко расставляя ноги, словно пол под ним опускался и поднимался на морской волне, он пошел за своим спутником.

Еденді жоғары төмен теңіз тенселіп тұрғандай ол найқалып, аяғын нығарлай басып, серігінің соңынан жүріп келеді.

Proxemics – the spatial and temporal aspects of communication (distance from the interlocutor, body angle, personal space, etc.). In these examples, proxemic phenomena manifest themselves in a feeling of shyness, discomfort, and fear of colliding with objects:

"**Between a grand piano and a centre-table piled high with books was space for a half a dozen to walk abreast,** yet he essayed it with trepidation."

Между роялем и столом, заваленным книгами, могло свободно пройти шесть человек, но он отважился на это лишь с замиранием сердца.

Рояль мен үстінде үйіліп көп кітап жатқан столдың арасынан алты адам еркін өтер еді, сол арадан әлденеге сасқалақтап, бір өзі әрең өтті.

The original text highlights the contrast between real space (wide rooms) and subjective perception (fear of running into something). The Russian translation retains the idea of fear ("with a sinking heart"), but reduces the feeling of embarrassment, since there is no mention that the passage was difficult "әрең"(with difficulty), as in the Kazakh translation).

The Kazakh translation, on the other hand, more accurately conveys the feeling of discomfort and difficulty in movement, using the phrase "әлденеге сасқалақтап, бір өзі әрең өтті" (fussing because of something, he barely passed by). This translation better reflects the subjective sense of closeness and proxemic problems.

The wide rooms seemed too narrow for his rolling gait, and to himself he was in terror lest his broad shoulders should collide with the doorways or sweep the bric-a-brac from the low mantel.

Огромные комнаты, казалось, были слишком тесны для его размашистой походки, — он все время боялся зацепить плечом за дверь или смахнуть какую-нибудь безделушку с камина.

Алшандаған алпамсадай жігітке дағарадай бөлме тар көрінді — ол есіктің жақтауын иығыммен қағып кетер ме екен немесе каминнің үстінде тұрған жылтырауық-

жарқырауықтарын ұшырып
жіберем бе деп зәресі
қалмады.

The original text is based on a paradox: large rooms appear to be narrow, creating discomfort due to a perception of space. The Russian translation retains this paradox, "Огромные комнаты казались слишком тесны", but simplifies visual details – no emphasis is made on fear being related to the width of his shoulders. The Kazakh translation, however, is more expressive, particularly in terms of fear of objects. "Дағардай бөлме тар көрінді" retains the paradox. "Жылтырауық-жарқырауықты ұшырып жіберем деп зәресі қалмады" conveys his excitement more vividly than "боялся смахнуть" in the Russian translation. The Kazakh version conveys a more subjective perception of space through proxemic elements and a fear of collision.

Takesics refers to tactile-kinesthetic and thermoreceptor sensations (static and dynamic touch, such as handshakes, kisses, stroking, and patting), as well as physical effects (pushing, hitting, hand holding, contact dancing, etc.), and temperature sensations and effects. In these examples, we will analyze how touches are transmitted and interpreted in different languages:

He saw her hand coming out to his, and she looked him straight in the eyes as she shook hands, frankly, like a man.

Руфь протянула ему руку, и он заметил, как прямо смотрела она ему в глаза во время крепкого, совсем мужского рукопожатия.

Руфь қолын созды, жігіттің көзіне тура қарап, қолын алып, қатты қысты, тым қысыңқырап жібергенін байқап қалды жігіт

The Russian translation emphasizes the image of a strong handshake by introducing the phrase "Крепкое, совсем мужское рукопожатие (strong, very masculine)", which is not found in the original text, but conveys the same meaning. The Kazakh translation goes even further in describing the handshake, adding a sense of tightness ("қатты қысты (squeezed tightly)") and the character's response to it ("тым қысыңқырап жібергенін байқап қалды жігіт (he noticed that she squeezed his hand too hard)").

The girls he had known never **took the fellows' arms**. For the first several times they walked freely, side by side, and after that **it was arms around the waists, and heads against the fellows' shoulders** where the streets were unlighted.

Девушки, с которыми он гулял, не ходили с кавалерами под руку. В начале знакомства они обычно просто ходили рядом, а позже старались выбирать темные переулки и шли, положив голову на плечо спутника, который при этом обнимал их за талию.

Бұрын өзі араласып жүрген қыздар жігіт пен қолтықтасу дегенді білмейтін. Алғашында, жаңа танысып жүрген шақта, қыз жай қатарласып жүрер еді де, кейінірек қараңғы көшелердің бойымен ғна қыдырып, басын жігітінің иығына сүйеп, ал жігіті оның мықынына бір қолын орай салар еді

In Kazakh, "take the fellow's arm" is expressed as "қолтықтықтау", and in Russian - as "ходить под руку с кавалером". Despite the different lexical forms used in each language, both expressions are successful equivalents for the non-verbal gesture of taking someone's arm.

Acoustics refers to non-verbal auditory means, including prosody (tempo, timbre, pitch, volume, rhythm, intonation) and extralinguistic elements such as laughter, crying, coughing, sighing, and gnashing of teeth.

It was an everlasting miracle to Martin how it was accomplished, and from her side of the thin partition he heard nightly every detail of the going to bed, **the squalls**

Мартину казалось совершенно необъяснимым, как они там все размещались, по вечерам он слышал за тонкой перегородкой их возню,

Бәрінің қалай сыйып жүргенін біле алмай-ақ қойды Мартин. Кеш болса жұқа қабырғаның ар жағынан балалардың шиқыл-шыңқыл, тарс

and squabbles, the soft визг и писк, тұрс дыбысы естіліп
chattering, and the sleepy, напоминавший чирикание жатады.
twittering noises as of birds. птенцов.

Kazakh translation uses onomatopoeic words: шикыл-шыңкыл (high-pitched squeaks and shrieks) and тапс-тұрс (banging sounds), making the acoustics more vivid. Does not explicitly compare the sounds to birds but retains the auditory chaos. Kazakh translation enhances acoustic perception by using sound-mimicking words, making it more dynamic. The Russian version is slightly more neutral and less vivid in auditory detail.

Olfactory nonverbal communication – a system of smells (pleasant and unpleasant ambient odors, natural and synthetic body odors), as well as specific odors produced by pheromones unique to men and women, which influence the human subconscious.

He wore rough clothes	На нем была простая	Оның жұпыны шидем
that smacked of the sea, and	грубая одежда, пахнувшая	киімінен теңіз лебі аңқиды;
he was manifestly out of place	морем; в просторном холле	кең холлға кірген кезде бұл
in the spacious hall in which he	он как-то сразу оказался не	жігіттің не қылса да берекесі
found himself.	на месте.	қашайын деді.

Kazakh translation not only preserves the olfactory element but enriches it with a poetic touch, making the image more immersive: "теңіз лебі аңқиды" is a beautifully poetic adaptation of the original phrase, "лебі аңқиды" (literally "sea breeze exuded from him") conveys not just smell but also a sensory atmosphere, evoking the feel of salty sea air rather than just a passive odor. The Kazakh version adds interpretation: "не қылса да берекесі қашайын деді" (something in him was unsettled, felt out of place). This phrase reinforces his discomfort in a more expressive way compared to the English and Russian versions.

In this article, we considered the lexical and stylistic types of non-verbal signs and their classification. Analysis of translation of non-verbal means in Jack London's work "Martin Eden" showed that the Russian translation often adapted non-verbal expressions, replacing gestures and facial expressions with familiar analogues in Russian culture. The Kazakh translator sought to convey emotions through a dative approach, using more expressive, poetic adaptations, and sometimes adding explanations. Visual images in both versions were rendered accurately, with some variations.

Literature

1. Pease A., Body language. – London, Sheldon Press, 1988, p. 9
2. Нұрсұлтанқызы Ж. О. Бөкеев шығармаларындағы бейвербалды амалдар. Автореферат филол. ғылым. канд. дисс. 10.02. 02. – Алматы, 2006.
3. Крейдлин Г.Е. Невербальная семиотика в ее отношении с вербальной. Автореф.на соис.науч.степ.докт.фил.наук – Москва, 2000, с.12
4. Садохин А. П. Введение в теорию межкультурной коммуникации – Москва: ООО «Издательство КноРус», 2017, 254 с.
5. Момынова Б.Қ. Казахские параэлементы речи: особенности перевода// Русский язык в современном мире... Материалы II международной научной конференции. М.: Изд. Высшая школа перевода МГУ. 2011. – с. 498
6. Аймауытов Ж. Психология: жан жүйесі мен өнер тандау - Алматы: «Ел-шежіре», Т-4, 2013 – с.109-111
7. Андрианов М. Невербальная коммуникация. – Litres, 2022. [URL: <https://www.litres.ru/book/m-s-andrianov/neverbalnaya-kommunikaciya-14110433/chitat-onlajn/#idm139861014639056>]
8. Лондон Д. Мартин Иден. Аударған: Боранбай Омаров. [URL: <https://bilim-all.kz/article/7597>]
9. London J. Martin Eden. [URL: <https://epub.us/wp-content/books/martin-eden-by-jack-london.pdf>]
10. Лондон Д. Мартин Иден. [URL: <https://онлайн-читать.рф/лондон-мартин-иден/>].